

включення його як частини у нову систему, можливість продукувати значну кількість ідей.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. П., Сисоєва С. О., Гузій Н. В., Кічук Н. В. Педагогічна творчість : методологія, теорія, технології; за ред. С. О. Сисоєвої, Н. В. Гузій. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. 183 с.
2. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
3. Черепковська Н. І. Виявлення та стимуляція розвитку творчого потенціалу дітей. *Обдарована дитина*. 2006. №1. С. 18-21.
4. Шкабаріна М. А. Розвиток педагогічної креативності майбутніх учителів початкової школи у процесі вивчення фахових дисциплін: монографія. Рівне : Видавець О. Зень, 2019. 149 с.

*Іван Рената Федорівна,
студентка магістратури спец. 012 «Дошкільна освіта»
Науковий керівник – к. пед. н., доц. Мельничук Л.Б.
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені акад. С. Дем'янука»*

ПРОГРАМНІ ВИМОГИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ДОСВІДУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Старший дошкільний вік є періодом найбільш інтенсивного соціального розвитку дитини, який повинен розглядатися на чотирьох рівнях: соціальному, інституціональному, міжособистісному, індивідуальному. Саме тому проблема формування соціального досвіду дітей, зокрема, старшого дошкільного віку, набуває особливої актуальності. Виникає нагальна потреба в осучасненні змісту, обґрунтуванні та експериментальній перевірці перспективних форм, методів і власне засобів забезпечення в ЗДО важливого поетапного процесу формування у дошкільників соціального досвіду участі в суспільному житті та його

систематичного вдосконалення.

Вагоме значення у контексті нашого дослідження мають наробки вітчизняних науковців: І. Беха, О. Сухомлинської (щодо соціального виховання і духовного розвитку особистості); А. Богуш, Р. Буре, Н. Гавриш, О. Кононко, В. Кузьменко, С. Кулачківська, Г. Люблінська, Т. Піроженко (щодо всебічного розвитку особистості дошкільника); Л. Венгер, Д. Ельконін, О. Запорожець, К. Карасьова, В. Котирло, С. Кулачківська, С. Ладивір, О. Леонтєв, М. Лісіна, В. Моляко, А. Сазонова, Т. Титаренко, Г. Усова (щодо гри як провідної діяльності в дошкільному віці); Т. Алексеєнко, І. Зверева, А. Капська, І. Рогальська, С. Савченко, С. Харченко (розроблено концепції соціалізації особистості); Ю. Богинська, О. Караман, О. Кононко, С. Курінна, І. Печенко, Р. Пріма, О. Рейпольська (визначено соціальну компетентність особистості на ранніх етапах соціалізації).

Зміст формування соціального досвіду дітей дошкільного віку визначений, насамперед, Базовим компонентом дошкільної освіти (нова редакція, 2021 р.) [1]. Чинні програми навчання, виховання і розвитку дітей у закладах дошкільної освіти деталізують зміст завдань, які означені Державним стандартом дошкільної освіти. Базовий компонент містить освітній напрям «Дитина в соціумі», який належить до інваріантного (незмінного, обов'язкового) складника стандарту дошкільної освіти. Кінцеві результати навчання викладено у Базовому компоненті дошкільної освіти, завданням якого є узагальнення найкращого актуального досвіду, який напрацьований у науці та практиці, а також концентрація уваги на найважливіших компетенціях дитини з метою уникнення її перевантаження і здійснення різнобічного розвитку відповідно до віку [2].

Формування у дітей дошкільного віку соціального досвіду відбувається за тематичним принципом з поступовим ускладненням змісту і розширенням тематики.

З кожним роком життя дитини розширюється коло її спілкування. Предметом уваги дітей старшого дошкільного віку все більше стає світ відносин дорослих людей, в який дитина намагається увійти. Центром для дитини та її щоденного буття є дорослий як носій соціальних функцій та вимог. Основною потребою

у цьому віці є прагнення дитини жити з оточуючими людьми спільним життям, входити з ними у тісний контакт, перетинатися з проблемами дорослого світу. Проте життя дитини проходить в умовах не прямого, а опосередкованого зв'язку зі світом дорослих, оскільки життєвий досвід та уміння дитини ще занадто малі. Розрив між ідеальними прагненнями та реальними можливостями дитини усувається за допомогою сюжетно-рольової гри, яка дає можливість прийняти на себе бажану роль, змодельовати бажані відносини [3].

Також у порівнянні з попереднім життєвим періодом відчутно змінюється місце дошкільника серед дорослих: зокрема, з'являється коло елементарних обов'язків; спільна з дорослим діяльність змінюється самостійним виконанням прохань, доручень, вимог, вказівок дорослого; упроваджуються елементи систематичного навчання як організованої та унормованої діяльності. В старшій групі започатковується утворення дитячого колективу, оскільки взаємини з однолітками стабілізуються, дитина знаходить постійних друзів, формується дитяча субкультура з притаманною їй територією, правилами співжиття, інтересами, соціальними ролями, статусами кожного члена, перевагами, пріоритетними цінностями [4, с. 19].

В кінці старшого дошкільного віку у дитини виникає усвідомлення власного соціального «Я», формується моральна позиція щодо оточуючих людей. Дитина вже усвідомлює ставлення до себе різних людей, може пояснити його, домагається визнання у референтному колі, схильна до прояву самоповаги, вміє пристосовуватися до нових суспільних умов життя, орієнтується в головних моральних цінностях і вимогах, керується ними у своїй поведінці, вміє налагоджувати контакт з однолітками, товаришує з пріоритетним колом дітей. Дитина у страшому дошкільному віці має уявлення про авторитет, відкриває для себе існування точки зору, несхожої з власною, намагається порозумітися у конфліктних ситуаціях, зіставляє позицію товариша з власною та прагне їх узгодити. Дитина відрізняє соціально схвальну та несхвальну поведінку, здатна визнати свою провину, поступитися особистими інтересами заради спільних, діяти справедливо, чинити по совісті [5, с. 13].

Актуальними для цього вікового періоду є наступні завдання:

- створення сприятливих умов для становлення соціальної компетентності дитини;
- розвиток соціальних емоцій та мотивів (такі як співчуття, співрадність, бажання допомогти, емпатія тощо);
- навчання орієнтуванню у реаліях суспільного світу, адаптації до нових вимог, відстоювання власних інтересів, поважаги іншого;
- виховування потреби в спілкуванні з однолітками, формування комунікативних умінь, спонукання до ініціювання контактів, взаємодії, заохочення прояву доступної міри відданості товаришам, поступливості, відповідальності у взаєминах;
- навчання висловлювати свою думку, підтримувати діалог, вести бесіду;
- збагачення досвідом спілкування з близькими та чужими, з людьми різного віку, статі;
- спонукання керуватися в спільній діяльності інтересами групи, обмежувати свої надмірні домагання, відстоювати виправдану позицію;
- допомога посісти належне місце в колі дітей групи;
- розширення уявлення про авторитет та людські чесноти, загальнолюдські цінності;
- навчання розуміти інших та рахуватися з чужою точкою зору, бути справедливими, уникати конфліктів, уникати демонстрації свого «Я» та агресивних проявів поведінки; спонукати орієнтуватися на свою совість як внутрішню етичну інстанцію [2].

В сім'ї та закладі дошкільної освіти дитина навчається входити в співтовариство дітей, знаходити в ньому своє місце, опановує правила спілкування та взаємодії, спільної з іншими діяльності, зокрема відстоює свої інтереси, уникає конфліктів, намагається їх розв'язувати шляхом домовленостей із мінімальними для себе втратами. За допомогою власного прикладу, спостережень, етичних бесід, сюжетно-рольових ігор, різних видів художньої діяльності, музичних творів, читання художньої літератури, ігор-драматизацій дорослий збагачує уявлення дітей старшого дошкільного віку про поняття «авторитет», навчає зважати на точку зору іншого, налагоджувати спільну з дітьми діяльність, засуджувати асоціальні

вчинки, розв'язувати спірні питання, бути справедливими, відповідальними, совісними [4].

Дорослий вправляє дитину в умінні дотримуватися слова, виявляти відповідальність, підтримувати слабшого, культурно поводитися, аналізувати свої «хороші» й «погані» думки. У дитини розвивається почуття солідарності, відчуття причетності до спільноти людей, бажання співпрацювати з дорослими чи однолітками.

Розвитку соціальної інертності запобігатимуть спільні творчі справи. Важливо забезпечити соціальний обмін, розвивати бажання до соціального зближення (загальні завдання задля спільної справи, спільність радісних і сумних переживань), уміння встановлювати контакти з людьми й дорожити дружбою, первинно формувати дух солідарності. Дорослий забезпечує рівновагу розвитку обох сторін дитячої особистості – соціальної та індивідуальної [5, с. 18].

Показниками компетентності дитини старшого дошкільного віку у формуванні соціального досвіду є наступні: у взаєминах з людьми дотримується моральних норм і правил культурної поведінки; здатний до самостійного вчинення морального вчинку, а не лише під контролем дорослого.

У взаєминах з однолітками прагне бути справедливим, відповідальним, ввічливим, толерантним; намагається виконати свою частинку роботи в спільній діяльності на високому рівні; оцінює вчинки людей, орієнтуючись на моральні стандарти; володіє етичними еталонами поведінки і спільної з іншими діяльності: вміє пропонувати, надавати, приймати допомогу, турбуватися про іншого, стримувати прояв своєї агресії, визнає чесноти інших, вміє виходити з конфліктної ситуації, поступатися та виявляти гнучкість, послідовність; поводить себе справедливо, спілкуючись з однолітками; керується совістю як внутрішньою етичною інстанцією.

Спокійно приймає нові умови життя, орієнтується в них, пристосовується і впливає на них; може самоорганізуватися та здійснити самостійний вибір, прийняти рішення, самостійно себе зайняти на тривалий час, надати чомусь перевагу, покласти на себе відповідальність; володіє комунікативними вміннями (вміє слухати, не перебивати, обмінюватися думками, зважає на інших, ініціює

контакти, відповідає на ініціативу інших, налагоджує взаємодію, дорожить взаєминами); адекватно поводить з рідними, знайомими та чужими; керується не тільки особистими, а й груповими інтересами; посідає в групі однолітків відповідне місце, прагне бути авторитетним у їхніх очах; виявляє тактовність у конфліктній ситуації, намагається порозумітися; не демонструє егоїстичні прояви свого «Я», зіставляє свою позицію з позицією іншого; утримується від агресивних та руйнівних дій; визнає помилки, вибачається, може себе контролювати, здатний до саморегуляції; поводить себе справедливо, вчиняє совісно.

Список використаних джерел

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / М-во освіти і науки України, акад. пед. наук України/ Наук. ред. та упоряд. О.Л.Кононко. Київ : Світич, 2008. 430с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (державний стандарт дошкільної освіти) : нова редакція / наук. кер. Т.О. Піроженко; авт. кол.: О.М. Байєр, О.К. Безсонова, Н.В. Гавриш та ін. Київ, 2021. 37 с. URL : <http://surl.li/jyzt> (дата звернення 12.11.2021).
3. Богуш А. М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти. 4-те вид., доопр. і допов. Харків : Ранок, 2013. 192 с.
4. Діти і соціум: Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: монографія / А. М. Богуш, Л. О. Варяниця, Н. В. Гавриш та ін. ; наук. ред. А. М. Богуш; за заг. ред. Н. В. Гавриш. Луганськ : Альма-матер, 2006. 368 с.
5. Капська А. Й. Соціалізація особистості – надзавдання соціальної педагогіки. *Соціальна педагогіка* : підручник / за ред. проф. А. Й. Капської. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. С. 4-19.